

mixed - use

Shinju-ku, Tokio (1986). Foto: Thomas Struth

Iñaki Ábalos, Juan Herreros

In the last four decades we have been witnessing a progressive modification of construction techniques, parallel to the increase of pressure on the part of technical systems on the private, labour and cultural spheres. The architectural consequences of this process are not anchored to the act of constructing in its positiveness; their repercussions are greater on ways of understanding the interior space, the useful space and by extension urban space in general.

The isotropic figuration of the modern grid has been replaced by a different kind of energetic isotropy which carries with it the destruction of the modern idea of space and its mechanisms of typological constitution. If for modern architects, as for Chicago builders at the turn of the century, the technical means deriving from access to industrial elements and materials allowed man to take off from ground level and occupy a new position as regards the outside world (which became the leit-motiv of the work of Le Corbusier), contemporary architects, while prolonging the conquest of higher horizons by developing

En les darreres quatre dècades hem assistit a una modificació progressiva de les tècniques de construcció, paral·lela a l'increment de la pressió dels sistemes tècnics en l'àmbit privat, laboral i cultural. Les conseqüències arquitectòniques d'aquest procés no resten ancorades al fet constructiu en la seva positivitats; d'una manera més intensa afecten la manera d'entendre l'espai interior, l'espai útil i, per mitjà d'aquests espais, l'espai urbà en la seva totalitat. La figuració isòtropa de la retícula moderna és substituïda per una isotropia distinta, energètica, que comporta la destrucció de la idea moderna d'espai i dels seus mecanismes de constitució tipològica. Si per als arquitectes moderns, talment com per als constructors del Chicago de les darreries del segle XIX, els mitjans tècnics que resulten de l'accés a elements i materials industrials permetien a l'home perdre terra i el col·locaven en una nova posició respecte al medi exterior —convertida per Le Corbusier en el *leit motiv* de la seva obra—, els arquitectes contemporanis han perllongat aquesta conquesta d'horitzons més alçats desenvolupant la natura tridimensional de les estructures en

he three-dimensional nature of high-rise structures, above all have proceeded to free man from the enclosure, liberating habitable space from its natural or traditional dependence on the outside world and substituting it for an artificially created medium that radiates no longer from the enclosure but from energetically equipped ceilings and floors. As can be seen from a comparison between modern high-rise construction models (Rockefeller, Algiers, Seagram) and the *Bürolandschaft* plans, the mechanics of construction of the most evolved types has altered substantially: neither built depth nor the location of nuclei; neither the correspondence between modules and enclosure implicit in them today have a crystallising role in terms of typology. These elements have become subjectified and their formerly structuring or forming presence has become diluted. The step up from built depths of eight to fifty or more metres has altered not only forms of perception but also the mechanics of planimetric construction. The built perimeter is freed from its functional (usable depth) and formal (work place module) links, appearing now as a point of encounter between exterior and interior, becoming constituted on the basis of stimuli or demands proceeding no longer from interior activity but rather from external topographical events: both its geometrical form and its relationship with the exterior have ceased to have the objective, abstract character with which it appeared in the modern era. Even its transparency has ceased to be the fruit of necessity to become a presence of the exterior environment, a "dramatic" ornament of the new, artificial environment.

The dissolution of the centralised inner nucleus, the elimination of the grid-like presence of the structure, and the formal subjectification of the enclosure have nullified the decisively mediating role previously played by all these elements in the formation of typologies.

Furthermore, they will have ceased to be pertinent not only to high-rise building or to space destined for work, but also, and in a more general sense, to those constructions whose spatial organisation has shaken off its unequivocal dependence on the exterior environment.

Interior activity -work- has also ceased to act as a catalyst of form. The integrated artificial climate has made possible a parallel evolution in interior organisation from rigid Taylorist links between the work place and the typological definition of the modern building to a total lack of definition. If in the *Bürolandschaft* this severing of links can be observed in a mobility of things fostered by built depth and energetic isotropy (a progressive transition from immobility to mobility, on the other hand common to so many aspects of technological development), with automation of administrative tasks this mobility has become transformed into the dissolution of collective activity as mediator in the construction of space, since the

alçària, però sobretot han procedit a elevar l'home també del pla del coronament; d'aquesta manera, alliberen l'espai habitable de la dependència natural o tradicional respecte del medi exterior, la qual han substituït per un medi creat artificialment que s'irradia ja no des del coronament, sinó des de sostres i sòls equipats energèticament.

Com fa explícita la comparació dels models moderns de construcció en alçària —Rockefeller, Alger, Seagram— amb les plantes *Bürolandschaft*, la mecànica de construcció dels tipus més evolucionats ha estat alterada d'una manera substancial: ni la profunditat edificada, ni la ubicació dels nuclis, ni la correspondència entre mòdul i coronament implícits en aquells tipus tenen ara un paper cristal·litzador de la tipologia; aquests elements s'han subjectivitzat i n'han diluït la presència abans conformadora, estructurant. El pas de les profunditats edificades des de vuit metres fins a cinquanta metres o més, segons els casos, ha alterat no solament les formes de percepció, sinó també la mecànica de construcció planimètrica. El perímetre edificat resta alliberat dels vincles funcionals —profunditat aprofitable— i formals —mòdul del lloc de treball— i apareix com un punt de trobada entre l'exterior i l'interior que ara es constitueix per sol·licitacions que provenen ja no de l'activitat interior, sinó d'esdeveniments topogràfics externs: tant la forma geomètrica com la relació amb l'exterior han deixat de tenir el caràcter objectiu i abstracte amb què es presentaven en la modernitat; fins i tot la transparència deixa de ser conseqüència de la necessitat per oferir-se com a presència del medi exterior, ornament "dramàtic" del nou medi artificial.

La dissolució del nucli interior centralitzat, l'eliminació de la presència reticular de l'estructura i la subjectivació formal del coronament anulen el paper decisiu per mediatitzador que prèviament tenien tots aquests elements en la conformació tipològica.

I hauran deixat de ser pertinents ja no en l'edificació en alçària o en l'espai destinat a la feina, sinó, d'una manera general, en totes les construccions que hagin anat despellant l'organització espacial d'una dependència unívoca del medi exterior.

També l'activitat interior, la feina, deixarà d'actuar com a catalitzador de la forma. El clima artificial integrat fa possible una evolució paral·lela en l'organització interna des de la rígida vinculació taylorista entre lloc de treball i definició tipològica de l'edifici modern fins a la total indeterminació. Si en la *Bürolandschaft* aquesta desvinculació es manifesta en una mobilitat de les coses facilitada per la profunditat edificada i la isotròpia energètica —una progressiva translació del que és immoble al que és mòble, d'altra banda comuna a tants aspectes del desenvolupament tecnològic—, amb l'automatització de les tasques administratives aquesta mobilitat s'ha transformat en dissolució de l'activitat col·lectiva com a mediatitzadora

need for contiguity has been replaced now by telematic organisations that require neither a specific place nor a determinable work surface. Depth, location of nuclei, treatment of enclosures, and modules are thus now totally undetermined by the interior function they house, having become part of a dynamic motivated by the convenience of empty space as the expression of the flexibility granted by the energetic isotropy of the inner space.

In the contemporary office (and not only here) the order of things, geometrical in nature, is replaced progressively by the order of means that equip the space, mechanical and energetic in nature. Things (the structure, the serving nuclei, the enclosure, the work place) disappear, become diluted, subjectified and mutate in space and time. The instruments of the geometrical order (modular discipline, repetition in series, sheet geometry) that resolved the technical-architectural agreement during the early phases of the modern period now reveal their symbolical unsuitability, their logical adherence to an idea of space surpassed by the very evolution of the systems of production that made such a concept possible.

Flexibility as a work programme developed during this evolution surpasses the technical environment in which it had been planned by eliminating both functional determination and the presence of the mechanical: the subject and the figure that motivated it. The figuratively isotropic space of modernity has been replaced by an empty, extensive, neutral and continuous space, alien to the interior programme, deeply subjectified in its dimensional parameters, and crystallised as a figure on the basis of stimuli that cannot be objectified. In its formulae of high concentration, the interior space will thus tend to be constituted by an accumulation of trays on which all presences have been eliminated: things, people and traditional instruments of space definition. Deep, transparent and equipped bays organised in vertical superimposition and available for a variety of uses form the common neutral backdrop of a constructive modality known as tertiary building, mixed-use or skyscraper, now definable only provided it maintains a particular topological disposition of mastery over the environment that polarises it.

This idea of space, alien to the programme and to the natural environment, contradicts the historical experience of constructed space, and its known forms of classification. Both in its academic (the "type") and its machine (the "object-type") formulations, architecture admitted a formal classification based on processes of formal purification: the use of space and the mediation of the exterior physical environment were objective agents that largely crystallised form. The object-type and the typology-model dialectic came together in an order that in the last instance looked to function, whether this was interpreted from the viewpoint of faith in mimesis or faith in invention

de l'espai construït, en desaparèixer la necessitat de contigüitat, substituïda ara per organitzacions telemàtiques que no pressuposen cap lloc específic, ni cap demanda de superfície determinable. Profunditat, ubicació de nuclis, tractament dels coronaments, mòduls, són portats d'aquesta manera a la total indeterminació des de la funció interior que allotgen, en una dinàmica motivada únicament per la conveniència del buit com a expressió de la flexibilitat atorgada per la isotròpia energètica de l'espai interior. En l'oficina contemporània —i no solament en aquesta— l'ordre de les coses, de natura geomètrica, es substitueix d'una manera progressiva per l'ordre dels medis que equipen l'espai, de natura mecànica i energètica. Les coses —l'estructura, els nuclis servidors, el coronament, el lloc de treball— desapareixen, es dilueixen, se subjectivitzen i muten en l'espai i el temps. Els instruments de l'ordre geomètric —la disciplina modular, la repetició seriada, la geometria laminar— que resolien l'acord entre tècnica i arquitectura de la primera modernitat revelen ara la seva inadequació simbòlica, la seva adscripció lògica a una idea d'espai que ha estat superada des de l'evolució mateix dels sistemes productius que va fer possible aquesta ideació.

La flexibilitat com a programa de la feina acomplerta en aquesta evolució supera l'àmbit tècnic en què s'havia plantejat en eliminar doblement la determinació funcional i la presència del que és mecànic: el subjecte i la figura que el motivaven. L'espai figurativament isòtrop de la modernitat és substituït per un espai buit, extens, neutre, continu, aliè al programa interior, pregonament subjectivitzat en els paràmetres dimensionals, cristal·litzat com a figura des d'estímuls no objectivables. L'espai interior tendirà, d'aquesta manera, en les formulacions d'alta concentració, a constituir-se per l'acumulació de safates equipades en les quals ha estat bandejada qualsevol mena de presència: coses, persones i instruments tradicionals de definició de l'espai. Naus diàfanes, profundes, equipades, organitzades en superposicions verticals i aptes per a usos diversificats, conformen el fons neutre comú recognoscible d'una modalitat constructiva que és anomenada edifici terciari, mixed use o gratacels, ara només definible perquè manté una disposició topològica particular, de domini sobre el medi que l'envolta.

Aquesta idea d'espai, aliena al programa i al medi natural, contradiu l'experiència històrica de l'espai construït, les formes de classificació conegudes. Tant en la formulació acadèmica, el "tipus", com en la maquinària, l'"objecte tipus", l'arquitectura admetia la classificació formal basada en processos de depuració formal: l'ús de l'espai i la mediació de l'ambient físic exterior eren agents objectius cristal·litzadors en bona part de la forma. L'objecte tipus i la dialèctica tipologia-model conflueixen en un ordre que es remetia en darrera instància a la funció, tant si aquesta funció era interpretada des de la fe en la mimesi, com si era

invention as instruments of certainty. However, the contemporary inner space has severed these links with the exterior environment and function. The artificial space dilutes the active presence of the subject identified in the function. And this derives from a growing impossibility to make formal classifications, since these factors, now, have absolutely no effect on architectural structure. An apparently paradoxical consequence of this loss of programme is a double characterisation of the equipped space: a maximum subjectification of the processes of particular structuration (which in the worst of cases becomes formal banality in which neo-historicist resources and machinist exhibitions converge) and a progressive homogenisation of the Space, which tends to become constituted as a result of essentially identical procedures.

Formal subjectivity and substantial homogeneity that could be extended to constructed space, giving rise to an architecture in which all traces of recognisable use reveals a superimposed rhetorical effort, a simulation of sense that looks to something intrinsic to its own non-significant nature. Buildings cease to speak from the planimetric point of view, to express a differentiated public, private, cultural or commercial content: offices, shopping centres, car parks, laboratories, workshops, museums, calculation centres, warehouses or libraries all have an

identical ground plan once their design is divested of mobile elements that colonise space, making their classification impossible from the viewpoint of formal parameters.

What such a process of homogenisation and subjectification implies is not only the non-viability of typological classification as an analysis, and by extension project, methodology, but also the simultaneous destruction of the traditional idea of the urban space. Expressed more graphically, the impossibility today of Nolli's plan for Rome or for the City of Three Million Inhabitants, unless redefined from a nostalgic point of view; the rejection of an idea of order formulated in geometrical or functional terms; an extension of such homogeneity and subjectification to the contemporary city as a whole.

Types and programmes being undifferentiated, the subject as catalyst being absent and contiguity being relativised, what is also lost is the sense of systems of punctuation and hierarchisation which imposed order on the

interpretada des de la fe en la invenció com a instruments de certesa. Això no obstant, l'espai interior contemporani ha desfet aquests vincles amb el medi exterior i la funció. L'espai artificial dilueix la presència activa del subjecte identificat en la funció. Això comporta una impossibilitat creixent de classificació formal, atès que aquests factors, ara, no afecten de cap manera la conformació arquitectònica. Aquesta pèrdua del programa té com a conseqüència, aparentment paradoxal, una caracterització doble de l'espai equipat: una subjectivació màxima dels processos de conformació particular —que en el pitjor dels casos comporta la banalització formal en què conflueixen recursos neohistoricistes i exhibicions maquinistes— i una progressiva homogeneïtzació de l'espai, que tendeix a

constituir-se per procediments sempre substancialment idèntics. La subjectivitat formal i l'homogeneïtat substancial es podran generalitzar dins el conjunt de l'espai construït, donant lloc a una arquitectura en què qualsevol senyal d'ús recognoscible delata un esforç retòric sobreposat, una simulació de sentit que remet a quelcom d'extrínsec a la seva natura no significant. Els edificis deixen de ser parlants des del punt de vista planimètric, d'expressar cap contingut públic, privat, cultural o comercial tot diferenciant—ne les oficines, els centres comercials, els aparcaments, els laboratoris, els

tallers, els museus, els centres de càlcul, els magatzems o les biblioteques; tots aquests espais admeten una planta idèntica un cop despulat el dibuix de tots els elements mobles que colonitzen l'espai i en fan impossible la classificació des de paràmetres formals.

Allò que implica aquest procés d'homogeneïtzació i subjectivació no és solament la inviabilitat de la classificació topològica com a metodologia d'anàlisi i per tant de projecte, sinó també la destrucció simultània de la idea tradicional d'espai urbà; dit d'una manera gràfica, la impossibilitat, avui, del pla de Nolli de Roma o de la Ciutat de Tres Milions d'Habitants, si no és des de la reproposició nostàlgica; l'abandó d'una idea d'ordre formulable en termes geomètrics o funcionals; una extensió d'aquesta homogeneïtat i subjectivació al conjunt de la ciutat contemporània.

Tipus i programes indiferenciats, absent el subjecte com a catalitzador, relativitzada la contigüitat, es perd també el

urban space; the formal cohesion is broken that endowed traditional cities with the constructed continuum and modern cities the opposite, the void: public space.

Multi-use construction, discontinuous in form and uses, polarised by topographical stimuli, singular in its presence, and homogeneous in its technical constitution, has become the paradigmatic expression of contemporary topology. Here the unitary organisation of divers activities departs from an order achieved not from segregation but from horizontal juxtapositions and vertical superimpositions: rather than the plan of the city, it is now the section of the building that becomes the structuring element. Vertical and horizontal links replace the traditional public space, which in turn becomes stratified in order to attend to the different levels and uses, but fundamentally remains interiorised, engulfed as just another part of the commercial and spatial mechanism of mixed structures, with no other mission than to serve as the point of connection and exchanges. In this way, the exterior space is no longer assimilated to form part of the mechanics of the formal construction of the building, a third spatial structure which is superimposed on the one destined to energy feeding and to conventional use of space. Public space becomes solidified, identified in a structure superimposed in the multi-use construction.

In this manner, what in the modern city was still presented as a unifying element, the void, tends to become atomised, to lose cohesion: the exterior space is relegated to void "just as it is", distance in the strict sense, a mute sign of different operations in competition with each other and among which the layout of public infrastructures runs. If in some cases mixed-use (and herein lies its acceptance in American cities) was considered suitable for the redesign of a traditional model of city (understood here as anti-modern), the autonomy and mobility acquired by the tertiary transform their mission into that of generating an alternative form of centrality no longer linked to historical sediment, to an emotional relationship with the site or to a necessity of tertiary concentration, but rather to a topographical qualification deriving from the existence of infrastructures and able to assure a profitable investment. Centrality becomes mobile and multiple, leaping from the centre to the periphery and from the metropoli to medium-sized cities, to a considerable extent destroying the association between city and single centre of traditional and modern urban topology.

However, it is not only the idea of centre that mutates: it is the whole urban space that is affected by the mobility and loss of form of the tertiary programme. Once the need for contiguity is eliminated, work no longer demands the specialisation of urban sectors and concentration in single-function buildings. Density and location become subjectified, giving rise to disseminated forms of settlement

sentit dels sistemes de puntuació i jerarquització en què s'articulava l'espai urbà; resta trencada la cohesió formal que atorgava el continuum construït a la ciutat tradicional i, a la moderna, la seva inversió, el buit: allò que es va anomenar espai públic.

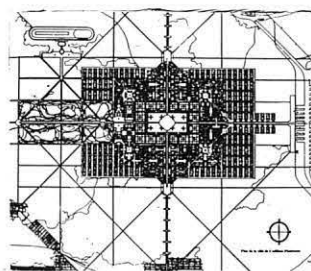
La construcció multiús, discontinua en la forma i els usos, polaritzada per estímuls topogràfics, singular en la presència, homogènia en la constitució tècnica, esdevé expressió paradigmàtica de la topologia contemporània. En aquesta, l'organització unitària d'activitats diferents parteix d'un ordre assolit no sols per segregacions, sinó per juxtaposicions horitzontals i superposicions verticals: no sols la planta de la ciutat, sinó la secció de l'edifici esdevé l'element configurador.

Les lligades verticals i horitzontals substitueixen l'espai públic tradicional: aquest espai s'estratifica per atendre els distints nivells i usos, però fonamentalment resta interioritzat, engolit com una peça més del mecanisme comercial i espacial de les estructures mixtes, sense cap altra comesa que servir de lloc de connexió i intercanvis. D'aquesta manera ja no és assimilat a l'espai exterior i esdevé part de la mecànica de construcció formal de l'edifici, una tercera estructura espacial que se sobreposa a la que és destinada a l'alimentació energètica i a la convencional d'ús de l'espai. L'espai públic se solidifica identificat en una estructura sobreposada dins la construcció multiús.

D'aquesta manera, allò que en la ciutat moderna es presentava encara com a element unificador, el buit, tendeix a atomitzar-se, a perdre cohesió: l'espai exterior resta relegat a buit "tal qual", distància en sentit estricte, senyal mut d'actuacions distintes i en competència entre les quals discorre el traçat de les infraestructures públiques.

Si hom va considerar en alguns casos el mixed-use, i d'aquí l'impuls en la ciutat americana, apropiat per a la repropoició d'un model tradicional de ciutat —entès com a antimodern—, l'autonomia i la mobilitat adquirida pel terciari en transformen la comesa per la generació d'una forma alternativa de centralitat no sols lligada a un sediment històric, una relació afectiva amb el lloc o una necessitat de concentració terciària, sinó a una qualificació topogràfica —acumulació d'intercanvis— derivada de l'existència d'infraestructures, capaç d'assegurar el negoci inversor. La centralitat es fa mòbil i múltiple, i salta del centre a la perifèria i de les metròpolis a les ciutats mitjanes tot destruint en gran manera l'associació entre ciutat i centre únic de la topologia urbana tradicional i moderna.

Però no sols aquesta idea de centre muta: és tot l'espai urbà que resta afectat per la mobilitat i la pèrdua de forma del programa terciari. Un cop eliminada la necessitat de contigüitat la feina ja no reclama l'especialització de sectors urbans i la concentració en edificis unifuncionals. La densitat i la localització se subjectivitzen i donen lloc a

Comparative planimetry of three cities of three million inhabitants: Atlanta, Madrid and Le Corbusier's contemporary city. Approximate scale: 1:300,000.

Planimetria comparada de tres ciutats de tres milions d'habitants: Atlanta, Madrid i la Ciutat Contemporània de Le Corbusier. Escala aproximada 1:300.000.

(transfer of work to the home, de-urbanising hypothesis, density tending towards zero) and simultaneously to forms of tertiary construction that, while conventional, unfold along urban corridors, parasites on infrastructures and ubiquitous on residential peripheries.

The periphery and its homogenisation with the centre thus emerge as specific topics in contemporary projects, and this implies the abandonment of the global form of the city as an urbanistic and architectural problem, as a question that is not pertinent in an urban topology that has emerged "drifting" onto the landscape, of necessity multi-centric, polymorphic and unattainable, without precise or significant physical limits. The dissemination of the city and work, the comparison between centre and periphery, the appearance of voids and the multiplication of stratified centres create a hypothetical spatial isotropy, analogous in its formal manifestations to the isotropy of the constructed space; the same homogeneity in the mechanics of construction and the same paradoxical subjectivity in the physical forms in which such homogeneity develops, from the skyscraper to total dispersal.

Density and concentration are what now become subjectified, like a technical artifice and a cultural option that do not qualitatively affect the contemporary city: we thus witness polarisation around centrifugal stimuli (the sub-

formes disseminades d'assentament (trasllat de la feina a l'habitatge, hipòtesi desurbanitzadora, densitat tendent a zero) i simultàniament a formes convencionals de construcció terciària, però desplegades al llarg dels corredors urbans, parasitàries de les infraestructures i ubíquies a les perifèries residencials.

La perifèria i l'homogeneïtzació amb el centre apareixen així com a temes específics del projecte contemporani. Això implica l'abandó de la forma global de la ciutat com a problema urbanístic i arquitectònic, com a qüestió no pertinent en una topologia urbana esclatada sobre el territori —"a la deriva"—, necessàriament multicèntrica, polimorfa i inabastable, sense límits físics precisos o significatius.

La disseminació de la ciutat i la feina, l'equiparació entre el centre i la perifèria, l'aparició de buits sense qualitat i la multiplicació de centres estratificats, conformen una hipotètica isotròpia espacial anàloga en les seves manifestacions formals a la isotròpia de l'espai construït; la mateixa homogeneïtat en la mecànica de construcció i la mateixa paradoxal subjectivitat en les formes físiques en què aquesta homogeneïtat es desplega, del gratacels a la total dispersió.

La densitat, la concentració, és el que ara se subjectivitz, com un artífici tècnic i una opció cultural que no afecten qualitativament la ciutat contemporània: d'aquesta manera

urb becomes dissolved in the territory) and centripetal stimuli (specific, high-density stratification) that together compose an autonomous system of feeding, a dramatic topos, in which contemporary urban space is resolved.

A different idea of skyscraper, a different idea of periphery, a different idea of type and function, a different idea of urban space, an ahistorical and afunctional topos: the destruction of modern, technical, typological and urban paradigms thus forms a closed circle. Neither the transformation of technics into figuration, nor the building as a unifunctional "object-type", nor the tertiary centre defined between the "five points" and the Athens Charter are any longer pertinent in the contemporary context. And with them lies in jeopardy the methodological instrument tuned by modernity, the urbanistic discipline articulated as a form of knowledge based on the fragmentation and functional hierarchisation of the space, no longer capable of responding from its essentially segregating and two-dimensional mechanics to the topological changes of contemporary space.

There is undoubtedly room for scepticism regarding this idea of the city got into shape by the most savage forms of capitalism or the temptation to argue from a distance national or European cultural and economic diversity; however, it seems reasonable to think that such arguments were used when some European architects looked during the 'twenties towards Chicago, suspending all critical judgments and accepting unquestioningly phenomena that expressed the modern condition in its most developed and primary forms. As occurred then, it is possible that the question of space, of the contemporary city, should not be posed either in terms of rejection or of submission, but rather of comprehension of the rationality and poetics implicit in its apparent formal chaos and in its apparent lack of cultural qualities.

Here an attempt has been made to show that such comprehension cannot be achieved through an attitude of indifference to the role of technics in the materialisation of this model. In the face of the withdrawal of architecture towards linguistic forms of understanding its meaning, derivations of structural analyses and semiotic analogies which since at least the end of the 'sixties have characterised the work of the neo avant-gardes, what seems to be pre-eminent in the real modifications of space is nothing less than an extension into the field of architecture of the central problem of contemporary of construction and the same paradoxical subjectivity in societies: the sense of their technification.

som davant d'una polarització al voltant d'estímuls centrífugs —la dissolució del suburbi en el territori— i estímuls centrípets —l'estratificació puntual d'alta densitat— que componen entre ells un sistema autònom d'alimentació, un topos dramàtic, en què es resol l'espai urbà contemporani.

Una idea diferent de gratacels, una idea diferent de perifèria, una idea diferent de tipus i de funció, una idea diferent d'espai urbà, un topos ahistòric i afuncional: la destrucció dels paradigmes moderns, tècnics, tipològics i urbans, es tanca, així, circularment.

Ni la traducció de la tècnica en figuració, ni l'edifici com a "objecte tipus" unifuncional, ni el centre terciari definits entre els "cinc punts" i la Carta d'Atenes seran ja pertinents en el context contemporani.

Amb ells es posa en dubte l'instrument metodològic posat a punt per la modernitat, la disciplina urbanística, articulada com un saber basat en la fragmentació i la jerarquització funcional de l'espai a hores d'ara incapaç de donar resposta des de la seva mecànica essencialment segregadora i bidimensional als canvis topològics de l'espai contemporani. Sens dubte, hom pot adoptar l'escepticisme davant d'aquesta idea de ciutat posada a punt per les formes més salvatges del capitalisme, o la temptació distanciadora d'argumentar la diversitat cultural i econòmica del context nacional o europeu, però sembla raonable pensar que aquests arguments van ser ja esgrimits quan alguns arquitectes europeus posaren els ulls, els anys vint, sobre Chicago i ho van fer suspenent qualsevol judici crític i acceptant sens prejudicis fenòmens que expressaven la condició moderna en les seves formes més desenvolupades i primàries.

Tal com ja va succeir llavors, és possible que aquesta idea d'espai, de ciutat contemporània, ja no s'hagi de plantejar en termes de rebuig ni de submissió, sinó de comprensió de la racionalitat i la poètica implícites en l'aparent caos formal i en l'aparent falta de qualitats culturals.

Tal com s'ha pretès fer evident aquí, aquesta comprensió no pot partir d'una indiferència davant del paper de la tècnica en la materialització d'aquest model.

Davant el replegament de l'arquitectura envers formes lingüístiques que en copsen el significat, derivacions d'anàlisis estructurals i analogies semiòtiques que, si més no, des de les darreries dels anys seixanta caracteritzen la tasca de les neoavantguardes, allò que sembla prioritari en les modificacions reals de l'espai no és sinó una extensió al camp de l'arquitectura del problema central de les societats contemporànies: el sentit de la tecnificació.